

En artikel fra **KRITISK DEBAT**

Post-politik, populisme og klima

Skrevet af: **Klaus Krogsbæk** | Offentliggjort: 23. april 2019

Omtale af Erik Swyngedouws bog 'Promises of the Political - Insurgent Cities in a Post-Political Environment'. Omtalen koncentrerer sig om forfatterens understregning af den post-politiske udviklings betydning for, hvordan klimaproblemet almindeligvis opfattes, nemlig som et resultat af den almenmenneskelige udvikling og hvis løsning skal findes ved hjælp af tekno-management og markedsøkonomiske metoder. Problemets universelle karakter og de dystre udsigter 'frames' på en måde, som nedtoner de store uligheder og det faktum, at store dele af klodens befolkning allerede i dag står i en 'dystopisk virkelighed'; og som disciplinerer os andre til at acceptere, at løsningerne skal findes inden for det kapitalistiske system. Det system som ifølge Swyngedouw er den egentlige årsag til klimaproblemerne.

Erik Swyngedouw: 'Promises of the Political - Insurgent Cities in a Post-Political Environment', MIT Press, 2018. Læs mere her: <https://mitpress.mit.edu/books/promises-political>

Erik Swyngedouw er professor i geografi ved Manchester University. Læs mere om Swyngedouw her: https://en.wikipedia.org/wiki/Erik_Swyngedouw.

Swyngedouw beskæftiger sig med byudvikling og byplanlægning. I bogen 'Promises of the Political - Insurgent Cities in a Post-Political Environment' undersøger han, hvorvidt en progressiv og emancipatorisk politik endnu er mulig i den post-politiske æra; han dedikerer bogen til "alle oprørske borgere, som forbliver loyale over for behovet for en lige, fri og solidarisk-baseret urbanitet i en økologisk fornuftig verden".

I bogens indledning bemærker Swyngedouw, at begrebet post-politik de senere år har været anvendt af akademikere og andre i forsøget på at forstå de igangværende depolitiserings- hhv. repolitiseringprocesser. Ifølge Swyngedouw refererer begrebet til en udvikling, som svækker det politiske til fordel for en konsensusbaseret governance, som ved hjælp af tekno-management skal tackle de store og kontroversielle samfundsspørgsmål. Sådanne depolitiserende bevægelser ignorerer de indbyggede samfundsmæssige modsætninger og reducerer det politiske til et spørgsmål om public management - til techné, som han skriver med en henvisning til Aristoteles' begreb om den praktisk-produktive kyndighed.

Når det politiske felt indskrænkes til en teknik og administration, bliver det ikke længere muligt at vælge mellem fundamentalt forskellige alternativer. De store spørgsmål - klima, miljø, økonomi, byudvikling og terrortrusler - bliver generelt anerkendt og adresseret, men tackles med metoder og midler som bygger på den tidligere nævnte konsensusbaserede governance: Der forhandles teknologiske, institutionelle og administrative løsninger, som hverken antaster de politisk-økonomiske strukturer eller de sociale og økologiske forudsætninger.

Denne depolitisering følges af en voksende apati fra en politisk marginaliseret befolkning, af en faldende politisk deltagelse og svigtende tiltro til den traditionelle politik; samt af en stigende vælgerappel fra populistiske kræfter.

I bogen forsøger Swyngedouw at finde svar på, om og hvordan progressive og emancipatoriske politikker kan (gen)læres og praktiseres i en sådan tid, vores tid. Om vi er dømt til blot at slibe

kanterne af den parlamentarisk-kapitalistiske orden, som reproducerer social ulighed, politisk eksklusion og økologisk sammenbrud; eller om vi stadig vil kunne forestille os en anden socio-økologisk organisation bygget op om lighed og solidaritet og nye politiske praktikker frem mod en politisk-økologisk transformation.

I kapitel 5 'Hotting Up: Climate Change as Post-Politicizing Populism' undersøger Swyngedouw forholdet mellem to temaer; på den ene side - som ovenfor nævnt - fremkomsten og etableringen af post-politiske og post-demokratiske betingelser og på den anden side konsensus om klimaændringerne som et globalt problem repræsenterende en direkte trussel mod civilisationen, som vi kender den.

Swyngedouws gennemgående pointe er, at den nuværende hegemoniske diskurs i miljøspørgsmålet bidrager til at styrke depolitiseringen og den socio-politiske status quo frem for - hvad mange måske håber - at føre til en socio-økologisk og egalitær transformation.

Han mener, at især klimaspørgsmålet har haft afgørende betydning for dannelsen og konsolideringen af post-politiseringen; en proces som har tildelt naturen en ophøjet depolitiseret status i den offentlige diskussion. Naturvidenskabens centrale placering i klimadiskussionen er i denne proces anvendt til uformidlet at omdanne videnskabelige fakta til politiske anliggender (Swyngedouw gør her brug af filosofien m.v. Bruno Latours begrebspaar, 'matters of fact vs. matters of concern').

Den politiske karakter af problemet ignoreres i et omfang, så fakta ikke alene opfattes som nødvendige men også som fuldt ud tilstrækkelige for at kunne tackle klimaproblemet. Dette kan lade sig gøre, fordi problemet 'frames' som en global humanitær sag. 'The matters of concern' ophøjes dermed til et niveau hævet over diskussion, splid og uenighed og hvor den videnskabelige ekspertise udgør fundamentet og garantien for grundige sammenhængende politikker.

Swyngedouw går videre og behandler dystopiens funktion i klimadiskussionen. Han ser billedet af en dystopisk fremtid med det formål at vinde opbakning til en justering af samfundets eksisterende praksis, så civilisationen - i dens nyliberale kapitalistiske udgave - kan fortsætte en tid endnu opmuntret af troen på, at en radikal ændring kan opnås uden dog radikalt at ændre rammerne for den kapitalistiske øko-udvikling. I stedet sættes på innovation af tekno-administrative og socio-kulturelle transformationer, organiseret inden for horisonten af den kapitalistiske orden og hævet over en hver diskussion, forklarer han.

Swyngedouw påpeger, at mens eliten dyrker udsigten til den apokalyptiske dystopi - (som de selv har muligheder for at undslippe!) - er en sådan allerede i dag gældende for store dele af verdens befolkning, der - som følge af en ujævn og kombineret udvikling på tværs af tid og rum - allerede lever deres liv "inden for civilisationens kollaps" (Mens denne artikel skrives, rapporterer Unicef om cyklonen Idai, der har ramt de afrikanske lande Mozambique, Zimbabwe og Malawi med hård kraft. Mere end 1,5 millioner mennesker, hvoraf ca. halvdelen af dem er anslået til at være børn, er blevet ramt af svær oversvømmelse.)

De apokalyptiske billeder er ifølge Swyngedouw sammen med den frygtbaserede management en integreret og vital del af kapitalismens nye kultur og af grundlaget for den post-politiske udvikling: "På det symbolske plan er de apokalyptiske billeder ekstraordinært stærke i fornægtelsen og erstatningen af de sociale konflikter og modsætninger. Apokalyptiske billeder er klart populistiske og udelukker en egentlig politisk framing. Eller med andre ord skaber præsentationen af klimaændringer som en global humanitær sag en grundig depolitiseret forestilling ..." (side 99). Altså en forestilling, som ikke er værdibaseret, som ikke er baseret på specifikke politiske programmer eller socio-økologiske perspektiver, som ikke træffer et valg mellem forskellige politiske alternativer (fx nyliberalisme over for øko-socialisme) eller identificerer klare modstandere i en politisk proces.

Den negative længsel mod apokalypsen finder ifølge Swyngedouw sit positive sidestykke i den fetichistiske påberåbelse af CO2, som den "ting", hvor om vores "miljømæssige drømme, ønsker og skrupper såvel som politikker drejer sig [...] som udtrykker vores dybeste frygt, og rundt om hvilken

ønsket om ændringer for en bedre socio-klimatisk verden drejer sig" (side 100).

Denne tingsliggørelse af komplekse processer - i dette tilfælde altså til en socio-kemisk forbindelse, CO₂ - får yderligere social betydning igennem dennes omdannelse til en vare, dens optagelse i udvekslingen på markedet og i kapitalcirkulationen (især via Kyotoprotokollen). Swyngedouw ser den opståede handel med CO₂, som en naturlig forlængelse af markedsgørelsen af stort set alt under den nyliberale kapitalisme.

Swyngedouw anskuer de apokalyptiske skræmmebilleder, depolitiseringen gennem tekno-management samt privatiseringen af klimaet med varegørelsen af CO₂ i sammenhæng med den populisme, som karakteriserer den nuværende post-politiske proces.

Han gennemgår otte populistiske karakteristika, som afspejles i den klimapolitiske mainstreamdebat:

For det første fremstilles klimaspørgsmålet som en universel humanitær trussel mod miljøet og det homogene folk. Med konstruktionen af en ydre fælles fjende for både miljø og folk ignoreres interne interessekonflikter og befolkningens faktiske heterogene sammensætning.

For det andet er den universelle påstand om en kommende katastrofe socialt homogeniserende; forskelle tolkes som yderligere understregninger af truslens globale karakter.

For det tredje bestyrker den miljømæssige populistiske apokalyptiske tankegang dikotomien natur-samfund; og som følge heraf tildeles naturen en kausal magt til afsporing af civilisationen.

Swyngedouw refererer her til geografen Neil Smith for det bagvedliggende ræsonnement (her i mit referat): At naturen forandres er meget vel samfundets skyld; men det er naturens svar herpå, som udløser apokalypsen. Naturens kausale kraft synes således ikke svækket, men tværtimod styrket af samfundets påvirkning. Og den ny natur bliver en "super determinant" med magt over vores sociale skæbne.

Stabilisering af klimaet opfattes derfor som nødvendigt for, at det kapitalistiske liv, som vi kender det, kan fortsætte. Og mekanismerne til at reducere CO₂ til et tidligere og angiveligt mere gunstigt niveau, er de samme, som producerede problemet i første instans, nemlig varegørelsen af naturen (hvilket selvfølgelig ignorerer betydningen af de bagvedliggende sociale relationer og processer).

Dermed anes konturerne af en populistisk diskurs, som ifølge filosofen Slavoj Žižek, som Swyngedouw citerer, "erstatte den sociale antagonisme og konstruerer en fjende. I populismen bliver fjenden eksternaliseret eller reificeret til en positiv ontologisk enhed (endog selv om denne enhed er forestillet), hvis udryddelse vil genoprette balance og retfærdighed."

Fjenden i det populistiske system er altid eksternaliseret og objektificeret og opfattes som (en eller flere) udbudne gæster, der har korrumpet systemet. Det kan være flygtninge, islamister eller jøder der opfattes som ødelæggere af den sociale orden. I sammenhæng med klimaændringerne bliver det CO₂ og drivhusgasserne, som optræder som den feticherede og eksternaliserede fjende, som skal tackles, så en form for normalitet kan genoprettes (reduktion af CO₂ til et tidligere niveau).

Problemet er noget udefrakommende, og løsningen skal findes i systemet selv. Eftersom CO₂ eksternaliseres som den socio-klimatiske fjende, skal løsningen - i overensstemmelse med systemet og Kyoto-principperne - altså udgå fra markedøkonomien.

For det fjerde er populisme baseret på, at 'folket ved bedst' - støttet af et angiveligt neutralt videnskabeligt teknokrati - i form af en kontrolleret selvdisciplinering inden for en bred

markedsbaseret, politisk-økonomisk ramme.

For det femte identificerer populistisk taktik ikke en privilegeret forandringsagent (som fx proletariatet); i stedet er udgangspunktet for samlet handling enten en fælles forudsætning eller vanskelig situation. Populismen ser ikke nogle interne spændinger og konflikter; 'folket' - som i klimaspørgsmålet er den globale menneskehed - forstås i sig selv som det politiske subjekt, hvorved forskelligheder og modsætninger ignoreres. Men en sådan fornægtelse af de afgørende skillelinier i befolkningen og af radikalt forskellige og ligefremt modsatrettede sociale, politiske og økologiske interesser strider mod det politiske demokrati og samfundsborgernes deltagelse heri, pointerer Swyngedouw.

For det sjette adresseres de populistiske krav altid til eliterne. Det handler ikke om at erstatte eliten, men om at få den til at handle - om det er immigranterne, der skal ud, eller om det er klimaet, der skal reddes. En miljø-populisme lægger derfor ikke op til en ændring af den eksisterende socio-økologiske orden, men alarmerer eliten til at handle på en måde, så hverdagslivet stort set kan fortsætte som hidtil. I sagens natur er en sådan populisme reaktionær og en afgørende ideologisk støtte til den socio-politiske status quo, mener Swyngedouw. Derfor tager eliten ikke alene disse krav alvorligt, men bruger dem også til at styrke det eksisterende system.

For det syvende kan der ikke gives nogle passende betegnelser for "den post-politisering populistiske politik" (side 105 - med reference til filosofen Alain Badiou^u). Men ordentlige benævnelser og betegnelser hører med til konstitueringen af et genuint demokrati; som eksempel nævner Swyngedouw, hvordan der i forbindelse med arbejderbevægelsen og kvindebevægelsen tidligere blev sat navne på aktører, metoder, symboler m.v. Klimaændringer har således ikke noget selvstændigt udtryk og frembringer ikke noget politisk subjekt ("positively embodied name or signifier" - s. 106); den økologiske og klimatologiske anderledes fremtidige verden fremstilles kun i dets negativitet, uden forhåbning om forløsning.

Endelig for det ottende - i forlængelse af manglen på et positivt udtryk - kan populistisk politik ikke løse problemer, men blot flytte dem rundt; som eksempelvis i dag hvor atomkraften præsenteres som et alternativ til CO2. Vores frelse skal altså findes i erstatningen af den socio-økologiske CO2 med et andet socio-naturalt objekt, U235/238.

Ifølge Swyngedouw forsøger denne særlige 'framing' af klimaændringer og klimapolitikker at undslippe politisering og uenighed gennem dannelsen af et særligt regime for miljømæssig governance baseret på konsensus, aftaler, partssamarbejde samt teknokratisk ekspertstyre inden for en - selvfølgelig indiskutabel - markedsbaseret socio-økonomisk organisation. Han mener, at en analyse af de seneste årtiers praksis i miljøorganisationer og -partier viser en hurtig forvandling fra radikal politisk uenighed til integration i markedsbaserede initiativer af teknisk og institutionel karakter.

Opsummering:

Den post-politiske klimapolitik baserer sig følgelig for det første på en forståelse af det moderne samfunds sociale og økologiske problemer som eksterne bivirkninger; frem for som en del af systemet, af liberalismen og kapitalismen.

Dermed åbenbares for det andet en populisme, der ophøjer interesserne for imaginære størrelser som 'folket', 'naturen' og 'miljøet' til et universelt niveau.

For det tredje præsenteres de såkaldte bivirkninger som globale, universelle og truende.

For det fjerde rettes vores opmærksomhed mod noget uden social repræsentation ("socially disembodied"), og som i sidste instans fremtræder som tomt.

Noget der for det femte forsøges tacklet gennem en konsensusbaseret politik, i hvilken krav bliver

afpolitiseret og politik naturaliseret inden for den givne socio-økologiske orden, som der angiveligt ikke er reelle alternativer til.

Ifølge Swyngedouw har klimadebatten således haft et stort medansvar for at undertrykke modsætninger og konflikter. Han mener derfor, at der er brug for at sejle op imod de eksisterende post-politiske betingelser, som kombinerer en apokalyptisk miljø-vision med en nyliberal social orden og i stedet insistere på, at fremtiden er en kamp imellem forskellige muligheder.

Swyngedouw peger på to forudsætninger for et progressivt svar:

For det første bør det forkastes, at vi kan undgå apokalypsen, hvis vi iværksætter de rette tekno-administrative foranstaltninger. Mange af klodens beboere lever allerede i dag en tilværelse, hvor apokalypsen er indtrådt som en blanding af negative miljømæssige og sociale betingelser. Vi må derfor allerførst erkende, at "det socio-miljøbestemte kaos allerede har passeret 'the point of no return' [...] Der er ikke et idyllisk sted, tidspunkt eller miljø at vendte tilbage til [...] Det er kun inden for realiseringen af vore dages apokalyptiske virkelighed, at en ny politik kan opstå" (side 109-110).

For det andet må vi finde den rette orden mellem det universelle og det specielle. I dag opfattes en universel transformation som nødvendig for at bevare det specielle - altså den nuværende historisk-geografiske konfiguration. Og det skal ske gennem bedre styring, bemærker Swyngedouw og henviser til den tidligere amerikanske vicepræsident Al Gore som prominent eksponent herfor. Overlevelsen for kapitalismen afhænger altså af, om vi er i stand til at ændre menneskets forhold til naturen. Argumentet bygger på, at mennesker har forrykket den økologiske dynamiks balance til ugunst for både os og andre levende væseners overlevelsesmuligheder på lang sigt. Løsningen handler om at få vores aktivitet bragt inden for de økologiske og naturlige systemers muligheder.

Swyngedouw mener selv, at det universelle budskab skal omdannes til et specielt. Det er kapitalismen, som har afskaffet den ydre natur på jorden, og derfor kun gennem ændring af de specielle socio-økologiske kapitalistiske forhold kan en "egalitær, fri og almindelig reorganisering af det menneskelige/ikke-menneskelige kaos blive formet" (side 111).

Swyngedouw forstår den antropocæne tidsalder som det geologiske udtryk for kapitalismens betydning for naturen: Forsuring af havene, forandring af biodiversiteten, dannelse af nye genkombinationer, klimaændringer, påvirkning af jordens geodætiske dynamikker m.v. forbinder de 'naturlige' og 'sociale' processer, således at mennesker er blevet aktive agenter i medskabelsen af jordens geologiske tid.

Det antropocæne bekræfter derfor, at menneske og natur samskabes, og at dette er et sket i den specielle historiske epoke ved navn kapitalismen.

Den menneskelige verden er således en forandringsagent for den ikke-menneskelige verden, som følgelig bliver politiseret. Og det er, ifølge Swyngedouw, netop hvad vi bør erkende: Det antropocæne åbner mulighed for, at vi kan overveje forskellige naturer og faktisk arbejde for at skabe den, vi ønsker. Vi kan ikke undslippe apokalypsen, men vi kan være opmærksom på, at den åbner op for nogle emancipatoriske muligheder.

Swyngedouw slutter kapitlet om klimaændringerne og den post-politiske populisme med at huske os på, at "selv om eliterne frygter både økonomisk og økologisk kollaps, er konsekvenser og implikationer i høj grad ulige fordelt. Elitens frygt er alene matchet af de faktisk eksisterende socio-økologiske og økonomiske katastrofer, som mange allerede lever i" (side 112).

¹ Bruno Latour: 'Politics of Nature - How to Bring the Sciences into Democracy', Harvard University

Press, 2004.

[ii](#)[□] Dystopi betyder en 'negativt fremstillet eller negativt opfattet fremtidsvision, ofte vedr. samfundsforhold'. Se ordnet.dk

[iii](#)[□] The Invisible Committee: 'The Coming Insurrection', MIT Press, 2009.

[iv](#)[□] https://www.unicef.dk/kampagne/cyklon-rammer-afrika/?gclid=CjwKCA-OHkBRBkEiwAoOZql3Xsf1PQtb58YOLV21K_TRRPtldMUkb9UkJWg_R99muqjUtpE4NkKxoCDmoQAvD_BwE

[v](#)[□] Neil Smith: 'Uneven Development: Nature, Capital, and the Production of Space', University of Georgia Press, 2008.

[vi](#)[□] Slavoj Žižek: 'Against the Populist Temptation', Critical Inquiry, 2006.

[vii](#)[□] Alain Badiou: 'Politics: A Non-Expressive Dialectics', conference på Birkbeck College, 25.-26. Nov. 2005.